

■ Nota de premsa ■
20-02-2009

Un equip d'investigadors coordinats per la UAB identifiquen els 4 soldats de Gavà entre les restes exhumades de la fossa de Gurb

- La Generalitat lliurarà les restes a les 4 famílies que havien reclamat exhumar la fossa perquè puguin donar un enterrament digne als seus avantpassats
- L'exhumació i els treballs d'identificació han servit per elaborar les bases d'un protocol que definirà les futures actuacions de la Generalitat en aplicació de la Llei de Fosses, ara en tràmit parlamentari

Un equip d'investigadors coordinats per la Universitat Autònoma de Barcelona ha identificat els 4 soldats de Gavà desapareguts l'any 1939 (Gabriel Ivern, Antoni Olivella, Josep Roig i Joan Solé) entre les 13 restes exhumades de la fossa comuna de Gurb (Osona). Les restes de Joan Solé s'han pogut identificar a través de l'ADN, mentre que les de G. Ivern, A. Olivella i J. Roig s'han identificat a partir dels estudis morfològics. Ara, la Generalitat lliurarà les restes a les 4 famílies, que havien reclamat l'exhumació de la fossa, per tal que puguin donar un enterrament digne als seus avantpassats. Les 9 restes no identificades seran enterrades al cementiri de Gurb de forma individualitzada.

L'exhumació i els treballs d'identificació de la fossa han servit per elaborar les bases d'un protocol que definirà les futures actuacions de la Generalitat en aplicació de la Llei de Fosses, ara en tràmit parlamentari.

En la presentació dels resultats, la directora general de Memòria Democràtica de la Generalitat, M.Jesús Bono, ha recordat que la prioritat del projecte de llei que s'està debatent al Parlament és dignificar les fosses i evitar que caiguin en l'oblit, ha assegurat que *"parlar de fosses és parlar de retornar la dignitat a les famílies i les víctimes, això significa identificar i senyalitzar la fossa i no sempre obertura i exhumació"*. Respecte a l'aprovació de la Llei de Fosses ha anunciat

que podria ser aprovada abans de l'estiu. Bono ha explicat que les bases del protocol redactades a partir de l'experiència pilot de Gurb conclouen que és imprescindible *“disposar del màxim d'informació per determinar quina és l'actuació que s'ha de dur a terme en una fossa i que els treballs els realitzin equips interdisciplinars”* per garantir el seu rigor científic. La responsable de Memòria Democràtica també ha explicat que s'han rebut 15 peticions de particulars i ajuntaments per a fer actuacions en fosses, la majoria de les quals demanen la dignificació de l'indret.

La doctora i professora d'Antropologia Física de la UAB i coordinadora de l'actuació, Assumpció Malgosa, ha presentat els resultats de les anàlisis, que han conclòs amb la identificació dels 4 soldats gavanencs. Malgosa ha explicat que els 13 individus localitzats a la fossa “van morir com a conseqüència de lesions per arma de foc, probablement en context de batalla”. En els treballs d'exhumació, realitzats el passat mes de juny, també es van localitzar diversos objectes que també s'han analitzat: bales, botes, culleres i una ampolla de vidre amb un missatge a l'interior que parla de l'enterrament dels soldats.

La Direcció General de Memòria Democràtica (Dep. d'Interior, Relacions Institucionals i Participació) va triar la fossa de Gurb per a realitzar una prova pilot perquè reuneix els requisits que imposa el Projecte de Llei de Fosses, com ara la reclamació de l'exhumació per part dels familiars o l'existència de dades historiogràfiques que en certifiquen l'existència. El projecte de Llei, que prioritza la dignificació i senyalització de les fosses per evitar que caiguin en l'oblit, reconeix el dret de familiars de desapareguts o entitats sense finalitat de lucre dedicades a la recerca o la recuperació de la memòria històrica a demanar la recerca i actuació en una fossa (dignificació o exhumació) si hi ha dades historiogràfiques que en certifiquen l'existència i si una comissió assessora aprova la intervenció.

TREBALLS D'EXHUMACIÓ I IDENTIFICACIÓ DE LA FOSSA DE GURB

1.Excavació i exhumació

L'excavació arqueològica de la fossa de Gurb, realitzada el passat mes de juny, ha permès constatar que el mausoleu que identificava el lloc va ser construït poc després de la inhumació dels cossos. S'han identificat dues fases de construccions funeràries al lloc, corroborant així els testimonis orals que explicaven que les famílies hi havien fet obres en dos moments: un primer segurament al llarg de l'any 1939 i una reparació de la tomba en un segon moment, potser a la dècada dels cinquanta.

El mausoleu que identificava l'emplaçament consistia en una gran volta catalana que recolzava sobre quatre murs i, indirectament, una biga travessera de ferro. L'espai interior tenia un àrea de 9,46 m².

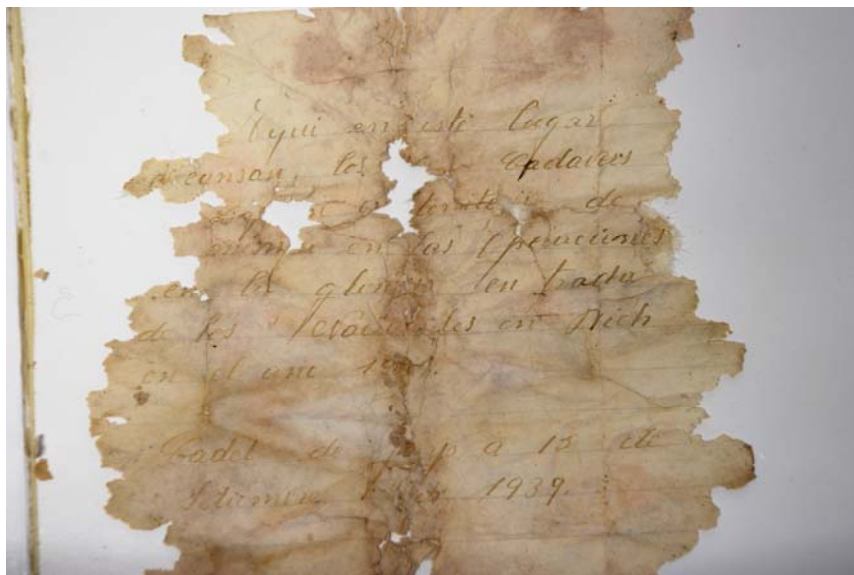
El mausoleu recolzava sobre les restes constructives d'una estructura funerària anterior, construïda o encarregada per familiars d'alguns dels morts que, al cap de pocs mesos dels fets, haurien edificat algun tipus de tomba.

El primer sepulcre construït recolza directament sobre el sediment que en gran part del seu recorregut constituïa el substrat geològic. La cota de la seva base se situa, en tots els casos, entre 10 i 20 cm per sobre del nivell en el qual van començar a aparèixer les restes. L'àrea total de la fossa era de 5,03 m² i el seu perímetre de poc més de 10,2 m. La seva fondària variava entre 20 i 30 cm en les parts nord i sud, on l'acumulació de cossos sobreposats ha estat més gran i, entre 10 i 20 cm en la part central.

Per facilitar l'obertura d'una àrea adequada per a l'excavació arqueològica, a més de la coberta es van desmuntar els murs meridional i oriental i es va enretirar la làpida i els murs que la sostenien recolzada al pilar. A l'espai situat sota el pilar va ser on es va localitzar una petita ampolla de vidre que contenia les restes d'un tros de paper amb el text:

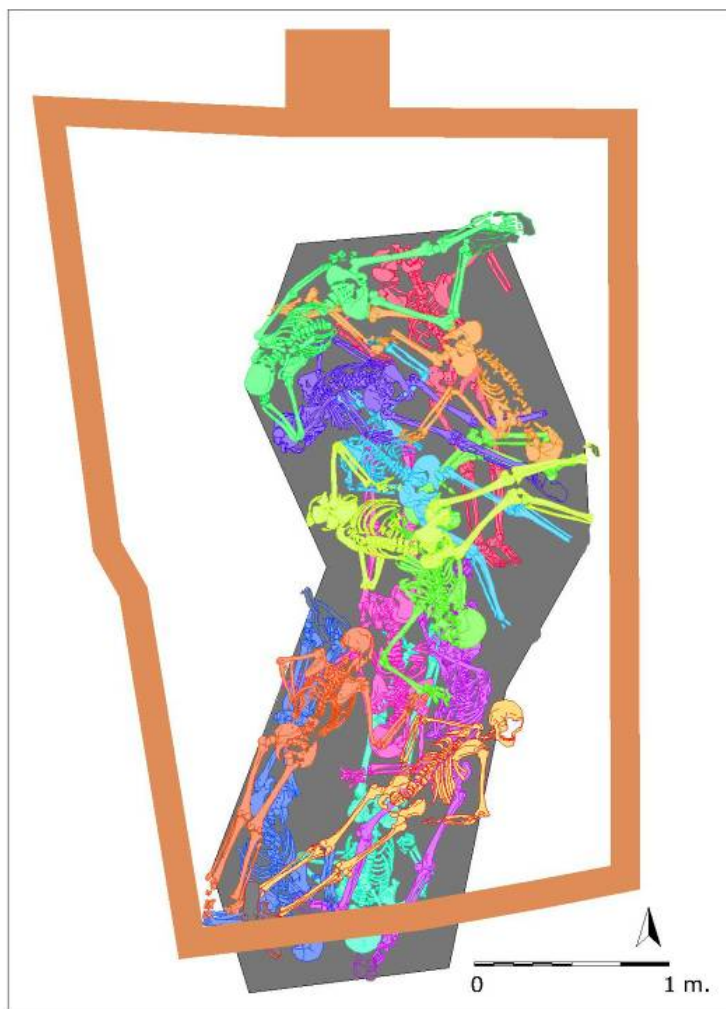

“Aquí en este lugar descansan los ¿? cadavers ¿? q n en territorio de ¿? misma en las operaciones en la gloriosa entrada de los Nacionales en Vich en el año 1939. Cadet de gup a 15 de setiembre de 1939” (sic.).

Document contingut a l'ampolleta

Cal recordar que una ordre de l'exèrcit franquista especificava com inhumar els soldats (propis i enemics) morts en campanya, i detallava que s'hi havia de posar una ampolla de vidre amb les dades dels soldats apuntades en un paper.

Indicació del perímetre original de la fossa amb la disposició dels esquelets exhumats

2. Recollida de dades antropològiques i forenses

De la fossa de Gurb es van exhumar les restes esquelètiques de 13 individus de sexe masculí. Els esquelets es van trobar parcialment sobreposats i molt imbricats entre ells. La disposició dels esquelets indica que van ser arrossegats per sota els braços o pels peus, i col·locats a la fossa pel vessant sud.

L'estat de conservació de les restes és, en general, molt bo, tot i que alguns cranis han resultat esclafats. S'ha preservat pràcticament tot el material antropològic, i només elements com ara la gravetat, la pressió dels sediments o el moviment ocasionat per l'acció de les arrels i per petits mamífers rosegadors han actuat

sobre les restes i han provocat petits desplaçaments puntuals.

D'altra banda, la majoria de fractures òssies observades al camp corresponen a lesions perimortem relacionades directament amb la causa de mort dels individus.

3. Anàlisi de les restes

Finalitzada la intervenció a la fossa, les restes antropològiques van ser traslladades al laboratori d'Antropologia Biològica de la Universitat Autònoma de Barcelona per a fer-ne un estudi antropològic i forense. La planificació incloïa un primer estudi morfològic que permetés la selecció d'aquells individus amb més probabilitat d'identificació individual, i una posterior anàlisi genètica i de tractament d'imatges (superposició crani-fotografia frontal) per a confirmar l'eventual identificació.

4. Informe de conclusions

4.1 Identificacions

Joan Solé: el conjunt de dades morfològiques i genètiques permeten afirmar la identitat de l'esquelet núm. 3 com el del Sr. Joan Solé, ja que el perfil mutacional del seu ADNmt coincideix amb el dels familiars i no s'ha trobat la mateixa combinació de mutacions en cap altre individu de la fossa. Es tracta, doncs, d'una identificació positiva fefaent.

Gabriel Ivern: a partir de les característiques morfològiques, entre les que destaquem el rang d'edat i l'estatura, i havent descartat mitjançant anàlisis genètiques altres esquelets amb característiques similars, s'identifica el Sr. Ivern com l'esquelet núm. 1.

Antoni Olivella: les dades morfològiques del Sr. Olivella (per exemple l'aproximació d'estatures i edat) el fan compatible principalment amb els esquelets 7 i 8. D'altra banda, la coincidència de les característiques craniofacials el fan compatible amb l'esquelet facial núm. 7. Ateses aquestes dades, es fa una identificació positiva probable (no corroborada a través d'ADN mitocondrial) del Sr. Olivella amb l'esquelet núm. 7.

Josep Roig: ateses les exclusions per raons d'edat o morfològiques d'altres esquelets, i la coincidència amb els individus 7 i 8, així com la identificació probable de l'esquelet núm. 7, s'identifica l'esquelet núm. 8 com el del Sr. Roig. És una identificació probable (no corroborada a través d'ADN mitocondrial).

En tots els casos la causa fonamental de mort són lesions per projectil d'arma de foc que causaren lesions a diversos nivells: cranioencefàlic, facial, toràcic, a les extremitats. Aquestes lesions són compatibles amb un context històric de batalla.

D'altra banda, la posició en que es varen trobar els esquelets indica que, molt probablement, van ser col·locats a la fossa arrossegant-los per les extremitats superiors. També es va recuperar un nombre important d'objectes, principalment botons i munició, tant percutida com no; i també, altres objectes metàl·lics com ara sivelles i un parell de culleres, i es va observar la presència de restes de tèxtils molt malmesos.

4.2. Anàlisi d'elements localitzats

Totes les bales i cartutxos localitzats a la fossa de Gurb han estat analitzades per especialistes adscrits a la Unitat Central de Balística i Traces Instrumentals de l'Àrea Central de Criminalística del cos dels Mossos d'Esquadra. En total s'han analitzat 13 bales, una dotzena de projectils i 14 cartutxos a més de metralla.

Tots els objectes que s'han estudiat i que atès el seu estat es poden identificar o descriure, són cartutxos que pertanyen al calibre 7'92 x 57 (7,92 Màuser) i van ser fabricats a Alemanya i Àustria l'any 1937.

Beina recuperada

Bala disparada recuperada

Cartutxos recuperats

L'equip investigador

En els treballs d'excavació i d'exhumació van participar 11 investigadors: 4 arqueòlegs, 5 antropòlegs i 2 metges forenses de la UAB i de l'Institut de Medicina Legal de Catalunya. Per a l'anàlisi de les restes, es van traslladar al laboratori d'Antropologia Biològica de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), on s'ha realitzat l'estudi antropològic de cadascun dels individus per

conèixer dades físiques com l'edat, l'alçada i trets identificatius. Després es van realitzar estudis de comparació dels rostres de les víctimes identificades amb les fotografies facilitades per les famílies (UB) i, finalment, les anàlisis de DNA (UAB-UB-UPF).

En tot el procés de recuperació i d'identificació dels cossos, coordinat per la Universitat Autònoma de Barcelona, han participat més de 30 investigadors procedents de la UAB i de la UB, així com de l'Institut de Medicina Legal de Catalunya (IMLC) i de la Universitat Pompeu Fabra (UPF). Amb anterioritat a la fase d'excavació, es va recopilar tot el material historiogràfic i oral que existeix sobre els fets ocorreguts i la identitat de les víctimes, basant-se en el treball realitzat pel Centre d'Estudis Històrics de Gavà.

PROTOCOL D'ACTUACIÓ EN APLICACIÓ DE LA LLEI DE FOSSES

L'exhumació i els treballs d'identificació de la fossa de Gurb han servit per elaborar les bases d'un protocol que definirà les futures actuacions de la Generalitat en aplicació de la Llei de Fosses, ara en tràmit parlamentari.

El protocol serà una eina útil per a futures actuacions, tant en la formació de l'equip que hi haurà de treballar, com en la distribució de tasques i les diferents etapes de treball. Les bases del protocol s'han redactat a partir de la prova pilot de Gurb i en el marc de la tramitació del projecte de Llei sobre la localització i la identificació de persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la Dictadura franquista.

Les bases del protocol detallen l'actuació en cas de la dignificació de la fossa:

- o Cal una fase exhaustiva de documentació de la que n'ha de néixer un informe.
 - Bibliografia
 - Documentació històrica
 - Recollida de testimonis
 - Documentació del terreny en què se situa la fossa
 - Documentació de la propietat del terreny
- o Senyalització de l'indret per la seva dignificació
 - Acord per a la ubicació de la senyalització

En el cas que, un cop aprovada la llei, es considerés viable l'obertura d'una fossa i l'exhumació de les restes, les bases del protocol d'actuació serien:

- o Fase de documentació (en bona part ja realitzada atès que ha estat la base per la decisió de realitzar l'obertura)
 - De la fossa
[tasca interdisciplinària: historiadors, arqueòlegs]
 - Tipologia
 - Extensió i delimitació
 - Problemàtiques existents en la seva ubicació (si n'hi ha)

Permet avaluar de la fossa: - el grau de dificultat - l'equip necessari

- Dels inhumats

[tasca interdisciplinària: historiadors, antropòlegs forenses]

- Recollida d'informació oral de les famílies
- Recollida de dades: mèdiques, fotogràfiques, militars
- Realització d'un arbre genealògic dels desapareguts

Permet avaluar de la fossa:
- les possibilitats
d'identificació

o Fase d'excavació.

- Preparació de l'excavació

[tasca interdisciplinària: arqueòlegs, antropòlegs]:

- Tramitació dels permisos necessaris
- Planificació de l'excavació: equip, emmagatzematge dels materials, cadena de custòdia...

- Intervenció, amb una metodologia arqueològica i antropològica

[tasca interdisciplinària: arqueòlegs, antropòlegs, antropòlegs forenses]:

- Excavació en extensió de la fossa
- Exhumació i recuperació de les restes
- Realització d'una fitxa per individu que reculli una primera interpretació
 - o Aspectes antropològics bàsics
 - o Lesions perimortem
- Realització d'un primer examen forense a partir de lesions observades
- En el cas de la realització posterior de proves genètiques, metodologia de recollida de mostres

o Fase d'anàlisi

- De les restes òssies

- Anàlisi antropològica
- Anàlisi de les circumstàncies i causes de la mort
- Anàlisi genètica quan sigui possible
- Comparació facial o radiogràfica quan sigui possible

- Dels materials

- D'objectes

- De documents
- De teixits

o Realització d'un informe i unes conclusions

A l'informe final s'han de recollir els resultats respecte:

Troballes

Diagnòstics

Eventuals identifications

L'Informe ha de contenir:

- Les circumstàncies de la fossa en la que s'ha actuat
- El procediment de l'actuació de camp
- Els procediments de laboratori
- Els resultats aconseguits
- Les eventuals identifications aconseguides
- L'equip implicat en cada apartat
- Destí final dels materials localitzats
- Conclusions de l'actuació

LA FOSSA DE GURB

La fossa de Gurb data de principis de 1939, quan nombrosos soldats van morir en els combats a la línia defensiva que les tropes republicanes havien muntat al voltant de Gurb (Osona). Almenys sis dels soldats de Gavà van ser destinats a lluitar en aquella línia defensiva, on les forces franquistes acabaven d'arribar seguint un progrés imparable. Les tropes republicanes van oferir una resistència sagnant durant unes hores, però finalment es van haver de retirar. Quatre dels soldats gavanencs hi van perdre la vida.

Dos supervivents ho van comunicar a les famílies en tornar a Gavà i els van indicar el lloc on havien mort els 4 soldats. Més tard, les quatre famílies es van traslladar al lloc indicat, al costat de la Masia de Can Cadet. En arribar, el propietari els va explicar que havia carregat els soldats republicans morts en un carro i els havia enterrat aprofitant un marge al costat d'una riera. També havia recollit els objectes personals dels soldats abans d'enterrar-los, objectes que va lliurar a les famílies: unes botes, unes mantes i una fotografia de la filla d'un d'ells.

Posteriorment, les famílies van demanar al bisbat de Vic poder traslladar els cossos, però se'ls va denegar el permís. En canvi, es va permetre dignificar la fossa comuna amb una làpida on figuraven els noms dels quatre gavanencs.

El 30 de juliol de 2005, 14 familiars de les víctimes van presentar una instància a l'Ajuntament de Gavà sol·licitant que el consistori, amb col·laboració d'altres institucions públiques, realitzés les actuacions necessàries perquè els gavanencs inhumats a la fossa de Gurb fossin retornats a Gavà.

Podeu trobar imatges dels treballs a la fossa de Gurb a <http://www.gencat.net/drep/drep/treballs.zip>

Dep. Interior, Relacions Institucionals i Participació

Natàlia Torrent

Tel. 93 552 61 08

A/e: ntorrent@gencat.cat

Universitat Autònoma de Barcelona

Àrea de Comunicació i de Promoció

María Jesús Delgado

Tel. 93 581 40 49

A/e: MariaJesus.Delgado@uab.cat

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
Gabinet de Comunicació

Universitat Autònoma
de Barcelona